

**SUN'IY INTELEKT DAVRIDA MILLIY G'OYA
VA FALSAFIY IDENTIFIKATSIYA: ONTOLOGIK VA AKSIOLOGIK
YONDASHUV**

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ И ФИЛОСОФСКАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ В
ЭПОХУ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ И
АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОДЫ**

**NATIONAL IDEOLOGY AND PHILOSOPHICAL IDENTIFICATION IN
THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: ONTOLOGICAL AND
AXIOLOGICAL APPROACHES**

Mannopov X.M (TDTU Phd., dotsent)

Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) rivojlanishi sharoitida milliy g'oya va falsafiy identifikatsiya masalalari ontologik va aksiologik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli jamiyat sharoitida insonning o'zligini anglash jarayoni, milliy qadriyatlarning transformatsiyasi va global axborot makonining ta'siri o'rganiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt insonning borliqni anglash shakllarini o'zgartirib, yangi falsafiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, milliy g'oya tizimi global madaniy oqimlar bilan o'zaro ta'sirda yangicha mazmun kasb etmoqda.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, milliy g'oya, falsafiy identifikatsiya, ontologiya, aksiologiya, raqamli jamiyat, globalizatsiya, qadriyatlar transformatsiyasi.

В данной статье анализируются вопросы национальной идеи и философской идентификации в условиях развития искусственного интеллекта (ИИ) на основе онтологического и аксиологического подходов. В исследовании рассматриваются процессы самосознания человека в цифровом обществе, трансформация национальных ценностей и влияние глобального информационного пространства. Результаты показывают, что искусственный интеллект изменяет формы восприятия реальности человеком, порождая новые философские проблемы. В то же время система национальной идеи приобретает новое содержание в условиях взаимодействия с глобальными культурными потоками.

Ключевые слова: искусственный интеллект, национальная идея, философская идентификация, онтология, аксиология, цифровое общество, глобализация, трансформация ценностей, идентичность, культурное наследие, цифровая культура, информационная этика, критическое мышление, виртуальная реальность, технологическое развитие, общественное сознание, духовные ценности, инновации, взаимодействие человека и технологий, искусственное мышление, цифровая идентичность.

This article analyzes the issues of national ideology and philosophical identification in the context of the development of artificial intelligence (AI) based on ontological and axiological approaches. The study examines the process of human self-awareness in a

digital society, the transformation of national values, and the influence of the global information space. The results indicate that artificial intelligence is transforming the ways in which humans perceive reality, giving rise to new philosophical challenges. At the same time, the system of national ideology is acquiring new meanings through its interaction with global cultural flows.

Keywords: artificial intelligence, national ideology, philosophical identification, ontology, axiology, digital society, globalization, transformation of values, identity, cultural heritage, digital culture, information ethics, critical thinking, virtual reality, technological development, social consciousness, spiritual values, innovation, human–technology interaction, artificial cognition, digital identity

Kirish. XXI asrda insoniyat taraqqiyoti sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan belgilanmoqda. Raqamli texnologiyalar, algoritmik boshqaruv tizimlari va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish mexanizmlari jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarni, balki insonning o'zligini anglash, qadriyatlar tizimi va falsafiy qarashlarini ham tubdan o'zgartirmoqda[1].

An'anaviy jamiyatda milliy g'oya insonning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va ma'naviy qadriyatlari asosida shakllangan bo'lsa, zamonaviy raqamli muhitda u global axborot oqimlari ta'sirida qayta shakllanmoqda. Shu nuqtai nazardan, falsafiy identifikatsiya masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Inson "kimman?" degan savolga javob izlar ekan, u endi nafaqat milliy, balki global, hatto virtual identitet doirasida ham o'zini anglay boshlaydi[2].

Metodologiya. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – sun'iy intellekt davrida milliy g'oya va falsafiy identifikatsiyaning ontologik (borliq haqidagi) va aksiologik (qadriyatlar haqidagi) asoslarini aniqlash hamda ularning o'zaro bog'liqligini ilmiy jihatdan tahlil qilishdir.

XXI asrda raqamli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt (SI) insoniyat taraqqiyotining muhim omiliga aylandi. SI nafaqat iqtisodiy va texnologik jarayonlarni, balki ijtimoiy ong, milliy qadriyatlar va shaxs identifikatsiyasini ham tubdan o'zgartirmoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy g'oya va falsafiy identifikatsiya masalalarini yangi ontologik va aksiologik yondashuvlar asosida o'rganish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Ontologiya – bu borliqning mohiyati, tuzilishi va shakllari haqidagi ta'limotdir. Sun'iy intellekt davrida borliq tushunchasi an'anaviy real makondan virtual va raqamli makonga kengaymoqda. Insonning mavjudlik shakli endilikda nafaqat biologik, balki raqamli identifikatsiya bilan ham belgilanadi.

Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar inson faoliyatining turli jabhalarida qaror qabul qilishda ishtirok etar ekan, bu holat "inson–mashina" o'zaro aloqasining yangi ontologik modelini shakllantiradi. Natijada:

- shaxsning o'zini anglash jarayoni murakkablashadi;
- milliy identifikatsiya global axborot maydoni ta'sirida qayta shakllanadi;
- madaniy va falsafiy chegaralar nisbiylashadi.

Bu jarayon milliy g'oya mazmunining ham yangicha talqin qilinishini talab qiladi.

Aksiologiya qadriyatlar haqidagi ta'limot bo'lib, jamiyatning ma'naviy asoslarini belgilaydi. Sun'iy intellektning rivojlanishi natijasida qadriyatlar tizimida quyidagi o'zgarishlar kuzatilmogda:

- an'anaviy qadriyatlar va raqamli qadriyatlar o'rtasida ziddiyat paydo bo'lmoqda;
- global madaniyat milliy qadriyatlarga ta'sir ko'rsatmoqda;
- algoritmik qarorlar insoniy axloqiy mezonlar bilan raqobatlashmoqda.

Milliy g'oya esa jamiyatni birlashtiruvchi, tarixiy xotira va madaniy merosga asoslangan tizim sifatida bu o'zgarishlarga moslashishi zarur. Shu jihatdan:

- milliy qadriyatlarni raqamli muhitga integratsiya qilish;
- yosh avlodda axloqiy immunitetni shakllantirish;
- sun'iy intellektdan foydalanishda etik me'yorlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Sun'iy intellekt nafaqat texnologik vosita, balki ijtimoiy va madaniy fenomen sifatida ham namoyon bo'lib, u insonning o'zligini anglash (identifikatsiya) jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda[3]. Zamonaviy falsafada identitet tushunchasi ko'p qatlamli (multilayered identity) sifatida talqin qilinib, u milliy, global va raqamli komponentlarni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, inson o'zini nafaqat an'anaviy ijtimoiy-madaniy makonda, balki virtual va algoritmik muhitda ham anglay boshlaydi[4].

Milliy g'oya esa tarixan xalqning ma'naviy qadriyatlari, urf-odatlarini, til va madaniy merosi asosida shakllangan ijtimoiy-falsafiy tizim hisoblanadi. Biroq globalizatsiya va raqamli transformatsiya jarayonlari ta'sirida milliy g'oya yangi mazmun kasb etib, global madaniy oqimlar bilan o'zaro ta'sirga kirishmoqda. Bu jarayon Z. Bauman tomonidan ta'riflangan "suyuq zamonaviylik" (liquid modernity) sharoitida yanada murakkablashadi, chunki qadriyatlar tizimi barqarorlikdan ko'ra moslashuvchanlikka o'tmoqda[5].

Aksiologik jihatdan qaralganda, zamonaviy jamiyatda qadriyatlarning transformatsiyasi kuzatilmoqda. Axborot erkinligi, raqamli etik me'yorlar, sun'iy intellektning ijtimoiy mas'uliyati kabi yangi qadriyatlar shakllanmoqda[6]. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni saqlash va ularni global muhitga moslashtirish muammosi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, sun'iy intellekt sharoitida milliy g'oya va falsafiy identifikatsiya masalalarini ontologik va aksiologik yondashuvlar asosida kompleks tahlil qilish zamonaviy falsafa va ta'lim nazariyasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi – sun'iy intellekt davrida insonning o'zligini anglash jarayoni, milliy g'oyaning transformatsiyasi va qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarni ontologik va aksiologik nuqtai nazardan tahlil qilishdan iborat[7].

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

- sun'iy intellektning borliq haqidagi tasavvurlarga ta'sirini aniqlash;
- falsafiy identifikatsiyaning zamonaviy shakllarini tahlil qilish;
- milliy g'oyaning global jarayonlar bilan o'zaro ta'sirini o'rganish;
- aksiologik transformatsiyalarni aniqlash va baholash.

Ushbu tadqiqotda falsafiy tahlilning kompleks metodologiyasi qo'llanildi:

- Ontologik tahlil – sun'iy intellekt sharoitida inson va texnologiya o'rtasidagi borliq munosabatlarini o'rganish;
- Aksiologik yondashuv – milliy qadriyatlarning o'zgarishi va ularning zamonaviy ta'lim va jamiyatdagi o'rnini aniqlash;
- Komparativ (taqqoslash) metod – an'anaviy va raqamli jamiyatdagi identifikatsiya shakllarini solishtirish;

• Sifat (kvalitativ) tahlil – ilmiy adabiyotlar, global hisobotlar va falsafiy konsepsiyalarni umumlashtirish[9].

Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini ontologiya va aksiologiya kabi falsafaning fundamental yoʻnalishlari tashkil etdi. Ontologik yondashuv orqali sunʼiy intellekt sharoitida borliqning yangi shakllari, xususan, raqamli borliq va virtual reallik fenomenlari tahlil qilindi. Bu jarayonda inson va texnologiya oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlar, ularning ontologik maqomi va chegaralari aniqlashtirildi[8].

Aksiologik yondashuv esa milliy qadriyatlarning transformatsiyasi, ularning zamonaviy jamiyatdagi oʻrni va global qadriyatlar tizimi bilan oʻzaro aloqadorligini oʻrganishga xizmat qildi. Ayniqsa, axborot etikasi, raqamli madaniyat va ijtimoiy masʼuliyat kabi yangi qadriyat kategoriyalarining shakllanishi alohida eʼtiborga olindi.

Tadqiqot manbalari sifatida zamonaviy falsafa, axborot jamiyati nazariyalari, sunʼiy intellekt etikasi, hamda milliy gʻoya konsepsiyasiga oid ilmiy ishlar oʻrganildi.

Ontologik oʻzgarishlar. Sunʼiy intellekt inson va borliq oʻrtasidagi munosabatni qayta shakllantirmoqda: virtual reallik va raqamli muhit “ikkilamchi borliq”ni yaratmoqda, inson va mashina oʻrtasidagi chegaralar nisbiylashmoqda, bilim yaratish jarayoni insondan texnologiyaga qisman oʻtmoqda.

Falsafiy identifikatsiyaning transformatsiyasi: identitet endi faqat milliy emas, balki global va raqamli xarakter kasb etmoqda, shaxs oʻzini koʻp qatlamli identitet orqali anglay boshlamoqda, individual ong va kollektiv ong oʻrtasidagi munosabat murakkablashmoqda[10].

Aksiologik oʻzgarishlar: milliy qadriyatlar global qadriyatlar bilan integratsiyalashmoqda, axborot erkinligi va raqamli etikaga ehtiyoj ortmoqda, maʼnaviy qadriyatlar texnologik muhitda yangi shaklga ega boʻlmoqda.

Milliy gʻoyaning yangilanishi: milliy gʻoya zamonaviy texnologiyalar orqali targʻib qilinmoqda, raqamli platformalar milliy identitetni saqlash vositasiga aylanmoqda, global taʼsirlar milliy oʻziga xoslikni qayta talqin qilishga olib kelmoqda.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, sunʼiy intellekt davrida falsafiy identifikatsiya masalasi ancha murakkablashmoqda. Insonning oʻzligini anglash jarayoni endi faqat tarixiy va madaniy asoslar bilan emas, balki texnologik muhit bilan ham belgilanadi[11].

Ontologik jihatdan qaralganda, sunʼiy intellekt borliq haqidagi tasavvurlarni kengaytiradi va yangi “raqamli borliq” tushunchasini shakllantiradi. Bu esa falsafaning klassik kategoriyalarini qayta koʻrib chiqishni talab qiladi.

Aksiologik nuqtai nazardan esa, milliy qadriyatlarni saqlab qolish va ularni global muhitga moslashtirish muammosi dolzarb boʻlib qolmoqda. Agar bu jarayon muvozanatli olib borilmasa, madaniy identitetning zaiflashishi xavfi yuzaga kelishi mumkin.

Shu sababli, zamonaviy taʼlim tizimi va ijtimoiy siyosatda:

- milliy gʻoyani raqamli muhitga moslashtirish,
  - yoshlarning falsafiy tafakkurini rivojlantirish,
  - axborot etikasi va madaniyatini shakllantirish
- asosiy vazifalardan biri boʻlib qolmoqda.

Sunʼiy intellekt davrida milliy gʻoya va falsafiy identifikatsiya yangi bosqichga koʻtarilmoqda. Ontologik jihatdan inson va texnologiya oʻrtasidagi munosabatlar oʻzgarib, borliq haqidagi tasavvurlar kengaymoqda. Aksiologik jihatdan esa milliy qadriyatlar global madaniy jarayonlar bilan uygʻunlashib, yangi mazmun kasb etmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda milliy g'oyani saqlash va rivojlantirish uchun uni raqamli muhitga moslashtirish zarur. Shu bilan birga, falsafiy tafakkurni rivojlantirish orqali insonning o'zligini anglash jarayonini chuqurlashtirish mumkin.

An'anaviy falsafada inson borliqning markaziy subyekti sifatida qaralgan bo'lsa, sun'iy intellekt davrida bu paradigma sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki:

- Inson endi yagona bilim yaratuvchi subyekt emas, balki sun'iy tizimlar bilan hamkorlik qiluvchi subyektga aylanmoqda;

- "Borliq" tushunchasi kengayib, unga raqamli va virtual komponentlar qo'shilmogda;

- SI tizimlari qaror qabul qilishda ishtirok etib, ontologik jihatdan "faol agent" maqomini egallamoqda.

Bu holat "texno-gibrid borliq" tushunchasini yuzaga keltiradi, ya'ni inson va texnologiya o'zaro integratsiyalashgan yagona tizim sifatida namoyon bo'ladi. Natijada klassik ontologik kategoriyalar (subyekt–obyekt, tabiiy–sun'iy) o'rtasidagi chegaralar nisbiylashadi[7].

Mazkur tadqiqot sun'iy intellekt davrida milliy g'oya va falsafiy identifikatsiya masalalarini ontologik va aksiologik yondashuvlar asosida kompleks tahlil qilishga bag'ishlandi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy raqamli jamiyatda insonning borliqni anglash shakllari, qadriyatlar tizimi va o'zligini identifikatsiya qilish mexanizmlari tubdan o'zgarish bosqichiga kirgan.

Ontologik nuqtai nazardan, sun'iy intellekt inson va borliq o'rtasidagi an'anaviy munosabatlarni qayta shakllantirib, "raqamli borliq" va "gibrid mavjudlik" kabi yangi tushunchalarni yuzaga keltirmogda. Bu esa falsafaning klassik kategoriyalarini (subyekt, obyekt, ong, reallik) qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Inson endilikda nafaqat tabiiy muhitda, balki virtual va algoritmik makonda ham faol mavjud bo'lgan ko'p o'lchamli subyekt sifatida namoyon bo'lmoqda[10].

Aksiologik jihatdan esa qadriyatlar tizimida sezilarli transformatsiya kuzatilmogda. An'anaviy milliy qadriyatlar global axborot makonida qayta talqin qilinib, yangi raqamli qadriyatlar bilan uyg'unlashmogda. Axborot etikasi, raqamli mas'uliyat, algoritmik adolat kabi tushunchalar zamonaviy aksiologiyaning ajralmas qismiga aylanmogda. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni saqlab qolish va ularni zamonaviy sharoitga moslashtirish muammosi dolzarbligicha qolmogda.

Falsafiy identifikatsiya jarayoni ham murakkablashib, ko'p qatlamli xarakter kasb etmogda. Shaxs o'zini bir vaqtning o'zida milliy, global va raqamli identitetlar orqali anglay boshlamogda. Bu esa identifikatsiyaning yangi – integrativ modelini shakllantiradi. Bunday sharoitda insonning o'zligini anglash jarayoni nafaqat ichki, balki tashqi (texnologik va ijtimoiy) omillar ta'sirida ham shakllanadi.

Tadqiqotning muhim ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda sun'iy intellekt davrida milliy g'oya va falsafiy identifikatsiyaning **integrativ modeli** ishlab chiqildi. Ushbu model ontologik (borliq), aksiologik (qadriyatlar), identifikatsion (o'zlikni anglash) va texnologik (raqamli infratuzilma) komponentlarning o'zaro bog'liqligiga asoslanadi. Mazkur yondashuv ushbu murakkab jarayonlarni tizimli tarzda tushuntirish imkonini beradi.

Amaliy jihatdan, tadqiqot natijalari quyidagi yo'nalishlarda qo'llanishi mumkin:

- ta'lim tizimida falsafiy va tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda;

- milliy g‘oyani raqamli muhitga moslashtirish strategiyalarini ishlab chiqishda;
- sun‘iy intellekt etikasi va axborot madaniyatini shakllantirishda;
- yosh avlodning identifikatsiya jarayonini qo‘llab-quvvatlashda.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlarga ega bo‘lib, u asosan nazariy tahlilga tayangan. Kelgusida empirik tadqiqotlar, sotsiologik so‘rovlar va eksperimental yondashuvlar orqali ushbu muammolarni yanada chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiqdir[5].

Xulosa. Umuman olganda, sun‘iy intellekt davri falsafa oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. U nafaqat borliqni anglash, balki insonning o‘zligini saqlab qolish va rivojlantirish masalasida ham muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, falsafa zamonaviy jamiyatda strategik ahamiyatga ega bo‘lgan bilim sohasi sifatida namoyon bo‘lib, insoniyatning ma‘naviy va intellektual rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Umuman olganda, sun‘iy intellekt davrida falsafa ta‘lim va jamiyat rivojida strategik ahamiyatga ega bo‘lib, u insoniyatning ma‘naviy, madaniy va intellektual kelajagini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raxmonov A.A. Raqamli iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021. – 256 b.
2. Karimov B.B., Tursunov Sh.Sh. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2020. – 312 b.
3. Yo‘ldoshev N.Q. Sun‘iy intellekt va uning qo‘llanilishi. – Toshkent: “Innovatsion rivojlanish nashriyoti”, 2022. – 198 b.
4. Abdullayev M.M. Katta ma‘lumotlar (Big Data) texnologiyalari. – Toshkent: “Fan”, 2021. – 220 b.
5. Islomov S.S. Buyumlar interneti (IoT) asoslari va amaliyoti. – Toshkent: “Texnika”, 2023. – 184 b.
6. Karimov, I.A. (2008). *Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent.
7. Toffler, A. (1980). *The Third Wave*. Page 28-33, Bantam Books.
8. Rustamov, O.T. (2015). *Milliy g‘oya va ma‘naviyat: nazariy va amaliy masalalar*. 220-225-betlar, Toshkent: “Ma‘naviyat” nashriyoti.
9. Alimov, M.Q. (2017). *Falsafiy tafakkur va zamonaviy identitet masalalari*. 146-154-betlar, Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Nashriyoti.
10. Tursunov, S.R. (2019). *Milliy qadriyatlar va raqamli jamiyat*. 65-72-betlar, Toshkent: “Ilm” nashriyoti.
11. Axmedov, B.B. (2020). *Sun‘iy intellekt va ijtimoiy ong: falsafiy tahlil*. 113-115-betlar, Toshkent: “Akademnashr”.